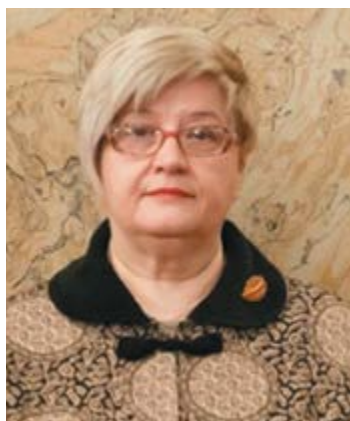

ALEXANDRU MARGHILOMAN – DESPRE ARMATA ROMÂNIEI LA ÎNCEPUT DE SECOL XX

Luminița GIURGIU

Doctor în istorie. Membră a Comisiei Române de Istorie Militară, a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria” și membră de onoare a Asociației Naționale a Veteranilor de Război. Autoare a numeroase studii și articole, coautoare a unor lucrări în domeniul istoriei militare a României.

Doctor în istorie (2012). Redactor-șef al Revistei „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române” și secretar al Revistei „Misiunea”, periodicul Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”. Autoare a numeroase studii și articole în domeniul istoriei militare a României.

Teodora GIURGIU

Alexandru Marghiloman – despre armata României la început de secol XX

Rezumat. Anul 1906 a fost marcat de aniversarea a 40 de ani de domnie a Regelui Carol I. A fost un moment de bilanț asupra progresului făcut de Regatul României, cu realizările și neîmplinirile inerente. Alexandru Marghiloman, în calitate sa de deputat (1884–1914), a prezentat o situație a armatei și a bugetului alocat pentru anul 1906/1907, comparându-l cu cel al armatelor statelor vecine și vest-europene. Plecând de la realizările anterioare – înființarea școlilor de tir, achiziționarea de armament sau retribuirea cadrelor – bugetul propus a fost evaluat prin raportul sumelor alocate pentru pregătirea de luptă și servicii. Alexandru Marghiloman a constatat că pentru soldat nu s-au realizat pași pentru îmbunătățirea situației sale, identificând grave deficiențe în ceea ce privește numărul combatanților, instrucția, situația sanitară, hrana și starea cazărmilor. Nu în ultimul rând, în opinia sa, ar fi trebuit rezolvată problema remontei pentru cai. Soluția propusă de omul politic: alocarea unui „buget al Ministerului de Război... pentru a pune armata pe picior sănătos”.

Cuvinte-cheie: Alexandru Marghiloman, Regele Carol I, buget, Ministerul de Război, deficiențe.

Alexandru Marghiloman – about the Romanian army at the beginning of the 20th century

Abstract. The year 1906 was marked by the 40th anniversary of King Carol I reign. It was a time to analyze the progress made by the Kingdom of Romania, with its inherent achievements and failures. Alexandru Marghiloman, as deputy (1884–1914), presented a situation of the Army and the allocated budget for the year 1906/1907, comparing it with that of the armies of neighboring and Western European states. Starting with the previous achievements – the establishment of shooting schools, the endowment or the remuneration of the personnel – the proposed budget was evaluated taking into consideration the amounts allocated for combat training and services. Alexandru Marghiloman discovered that no steps had been made for the soldier to improve his situation, identifying serious deficiencies in terms of the number of combatants, training, sanitary conditions, food and the condition of the accommodation. The solution proposed by the politician: the allocation of a War Ministry budget to assure the remedy of all deficiencies.

Keywords: Alexandru Marghiloman, King Carol I, budget, War Ministry, deficiencies.

Despre viața și activitatea lui Alexandru Marghiloman (27 ianuarie 1854 – 10 mai 1925) s-au scris multe pagini. Timp de 32 de ani a reprezentat poziția Partidului Constituțional Junimist (1891–1907), al Partidului Conservator (1907–1925) și președinte al acestuia (1914–1918) și al Partidului Conservator Progresist (1918–1925). Luările sale de poziție în cele două camere au fost susținute și de experiența sa ministerială: la Justiție (23 martie – 12 noiembrie 1888; 12 noiembrie 1888 – 22 martie 1889 – guvernul Theodor Rosetti; 18 decembrie 1891 – 3 octombrie 1895 – guvernul Lascăr Catargiu), la Lucrările Publice (ad-interim 12 noiembrie 1888–1889 și titular 5 noiembrie 1889–15 noiembrie 1890 – guvernul general George Manu), la Agricultură, Industrie, Comerț și Domenii (16 noiembrie 1890 – 15 februarie 1891), la Afacerile Străine (7 iulie 1900 – 13 februarie 1901 – guvernul P.P. Carp), la Interne (29 decembrie 1910–28 martie 1912 – guvernul P.P. Carp), la Finanțe (14 octombrie 1912–31 decembrie 1913 – guvernul Titu Maiorescu), la Interne (5 martie – 24 octombrie 1918) și la Ministerul Agriculturii și Domeniilor (ad-interim 6 martie – 4 iunie 1918), și nu în ultimul rând de Președinte al Consiliului de Miniștri (5 martie – 24 octombrie 1918) [1].

Legăturile lui Alexandru Marghiloman cu armata sunt confirmate și în „Notele politice” [2], din care spicuim:

„1900, 2 ianuarie – nemulțumire adâncă de faptul că influența franceză revine la modă, că ofițerii iar se trimit în Franța etc. «Situția mea e grea; cu dl Sturza [3] eram cel puțin liniștit în această privință; Franța ne-a dat totdeauna cu piciorul» etc.

[...] 4) Ar prefera [4] să revină direct liberalii. Am întâmpinat că sunt și ei mai slabi, întoarcerea lui Aurelian [5] nedându-le nimic. A convenit cu acesta. Am întâmpinat că generalul Manu [6] va fi obstacolul absolut. «Le général Manu! Le général Manu..., mais son parti n'en veut lui même pas» [2].

1903, 28 noiembrie – ușurința lui Jacques Lahovari [7], aceeași azi ca în trecut, când n-a voit să creadă că ofițerii de cavalerie se răzvrăteau [8];

cum se poate plânge în Senat de raporturi către Rege în afaceri de serviciu, el care îi cerea mereu să aibă un Cabinet militar? Tot asemenea, cum critică unele comenzi, când el, Lahovari, a comandat obuzierele pe care Regele le credea încă inutile? Lahovari ar trebui să stea în armată; lui, Regele cu plăcere i-ar fi dat Statul Major. D.A: Sturza nu a voit. Sturza a făcut mult bine și a pus rânduială la Ministerul de Război [2].

1904, 12 ianuarie – audiență la Rege pentru balul Clubului. S-ar părea că dispozițiile erau rele de când cu incidentul generalului Budișteanu [9]. Pentru Club, recomandatie de a proceda cu mai mult discernământ cu ofițerii pentru a nu îngreuna situația șefului armatei.

Ca politică: generalul Manu îmbătrânește; păcat că Jacques Lahovari este atât de «încurcă lume», căci e de treabă [...]

30 noiembrie – audiență la M.S. Regele [...] privitor la convenția cu Germania, cum îi spusese că generalul Manu este de părere că Partidul Liberal trebuie să-și ia răspunderea votului său, a răspuns: «Dacă se întâmplă ceva înainte de ianuarie, o altă Cameră va fi silită să o voteze».

14 decembrie – văzut azi pe Crăiniceanu [10], numit comandantul diviziei la Severin și aseară pe Culcer [11]. Amândoi îmi spun că starea armatei este de necrezut. În toată Garnizoana Craiova nu s-a putut forma un batalion pentru examene de cadre! În audiența de concediu la Rege, Crăiniceanu i-a amintit că niciunul din angajamentele luate încă din 1896, într-o conferință cu mareșalul Beck, nu s-a îndeplinit. I-a mai spus că lucrările de protecție de la Cernavodă sunt tot baltă. Amândoi generalii spun că am fi față de Bulgaria în stare de vădită inferioritate [2].

1906, 12 ianuarie – fost în audiență la Prințul Ferdinand [...] Recunoaște că numirile de generali se fac rău și că armata este într-o stare deplorabilă, dar «s-au luat măsuri multe» de la discursul lui Filipescu încoace” [2].

După anul 1866, în armata României se vor iniția măsuri – din care putem enumera câteva –, privind modernizarea în plan legislativ (de exemplu: Legile privind organizarea puterii armate – 1868, de organizare a armatei – 1872,

de organizare a Marelui Stat Major – 1895), înființarea unor instituții de învățământ de toate gradele (școlile de tir, Școala Militară de Artilerie și Geniu – 1895 sau a Școala Superioară de Război – 1889), dotarea cu tehnică de luptă și armament sau salarizarea cadrelor.

În anul 1906 se aniversau 40 de ani de domnie a Regelui Carol I, moment de bilanț, de evaluare a realizărilor, dar și a neîmplinirilor.

Adunarea Deputaților, în ședința sa din 28 februarie 1906, a analizat proiectul de buget pe anul 1906/1907. Atunci când a fost luat în dezbatere cel alocat Ministerului de Război, Alexandru Marghiloman, în calitate de deputat conservator junimist, a luat cuvântul observând că raportul comisiei de specialitate nu a fost citit în plen, ci distribuit parlamentarilor, care nu au avut timpul necesar pentru studierea sa.

Intervenția sa a plecat de la analiza bugetelor statelor vecine și vest-europene, abordând teme majore, cum ar fi raportul dintre sumele alocate pentru pregătirea de luptă și cele pentru servicii sau dotarea cu armament. Alexandru Marghiloman a constatat că pentru soldat nu s-au realizat pași pentru îmbunătățirea situației sale, identificând grave deficiențe în ceea ce privește numărul combatanților, instrucția, situația sanitară, hrana și starea cazărnilor. Nu în ultimul rând, în opinia sa, ar fi trebuit rezolvată problema remontei.

Soluția propusă de omul politic: alocarea unui „buget al Ministerului de Război... pentru a pune armata pe picior sănătos” – un deziderat încă actual.

Redarea alocuțiunii s-a făcut cu respectarea normelor ortografice actuale. Sublinierile aparțin textului publicat în „Monitorul Oficial”.

„[...] D-nii mei, aş dori să fac câteva reflecții asupra bugetului Ministerului de Război, dar mă voi feri de a face vreo comparație între armata noastră și armata vreunuia din Statele vecine, afară numai de unele procente de cifre, care sunt indispensabile ca să ilustreze demonstrația mea.

De altfel, nu înțeleg pentru ce susceptibilitatea aceasta de a nu se putea vorbi de armata noastră, comparată cu alte armate, când acesta este sistemul de discuție care se urmează în toate țările.

Priviți ce se petrece în Franța. De câte ori se discută bugetul Ministerului de Război, se ia ca termen de comparație armata germană și nu vede nimeni, absolut nimeni, o atingere a prestigiului național sau chiar o indiscreție, dacă se găsește că cutare sau cutare serviciu francez este inferior cutărui serviciu german sau dacă cutare divizie franceză este mai puternică decât o divizie germană vecină.

Tot asemenea, dacă veți fi urmărit zilele trecute discuția bugetului marinei franceze, veți fi văzut cum s-a luat ca teză comparația cu flota Angliei și cu flota Germaniei.

Este evident că, atunci când discuți forțele armate ale unei țări, le discuți în ipoteza că ai avea un conflict cu cineva și este firesc ca [sic!] conflictul să se prezinte minții mai lesne cu un vecin decât cu o putere de care te despart o țară sau două.

Am făcut observația aceasta, d-nii mei, pentru că revendic pentru noi libertatea absolută de a se discuta chestiunea care este cea mai arzătoare pentru orice bun român, în momentul de față.

S-a zis cu atâta sașietate în alte țări, că dacă vrei pacea pregătește războiul, încât nu este o copilărie de a repeta și la noi: dacă voim liniște și respectul drepturilor noastre, trebuie să știe că avem o armată bună și foarte bine organizată.

Bugetul din anul acesta este incontestabil un progres față cu bugetele precedente. S-au organizat școlile de tir, un excelent lucru. S-a mărit pe cale bugetară numărul bateriilor, excelent lucru; asemenea sper numai că repartizarea lor se va face ceva mai normal decât în trecut și se va da câte o baterie la regimentele care nu au decât cinci, ca să nu se vadă, cum este în Regimentul al 2-lea, un regiment care are 12 baterii, pe când altele nu au decât cinci.

S-a sporit solda ofițerilor, un foarte bun lucru, evident, dacă voiești să pregătești buni

comandanți superiori. Pe oamenii de valoare nu trebuie să-i pui în alternativa de a se întreba dacă activitatea lor, prea puțin retribuită, n-ar putea găsi o întrebuințare mai folositoare în alte ramuri.

Însă, făcând mult pentru armament, fie prin buget, fie pe cale de credite extraordinare, făcând ceva pentru ofițeri, adică pentru comandament, cred că era de datoria noastră, chiar din anul acesta, să mai facem ceva și pentru soldat, pentru că, în această parte a organizării noastre armate, este un punct de slăbiciune, pe care îmi voi permite, cu toate menajamentele posibile, să vi-l arăt. Este o slăbiciune, nu numai ca instrucție – punctul acesta s-a atins – dar este o slăbiciune ca număr de combatanți, este o slăbiciune ca stare sanitară; acestea sunt în special punctele pe care doresc să le pun în evidență.

Într-un buget al unui minister de război sunt două părți foarte distincte: partea întâi, cea mai importantă, este aceea care trebuie să meargă la pregătirea trupelor, la organizarea de luptă a armatei, la formarea soldatului; partea cealaltă, a doua, este aceea care dotează serviciile auxiliare; partea administrativă a Armatei. După cum avantajele bugetului merg mai numeroase la trupă, cu atât bugetul d-tale de război este mai rentabil, din punctul de vedere al forței de rezistență a țării, după cum merge o mai mare sumă la partea de întreținere administrativă, cu atât scade și partea combatanților. În stabilirea acestei proporții, socotesc că la fixarea bugetelor noastre de război nu s-a ținut totdeauna cumpăna pe care o dau normele din alte țări.

Să-mi permiteți, în foarte puține cifre, să vă documentez lucrul.

În bugetul nostru, partea întâi, adică pregătirea armatei, în care se cuprinde: Statul Major General, comandamentele de trupă, Marina și manevrele – nu văd alte elemente care să intre în această clasificare – alocațiile bugetare pe care le dăm anul acesta sunt de vreo 28 milioane: 27.700.000 lei era cifra în proiectul de buget, cu adaosul făcut 28 milioane lei.

Pentru partea cealaltă, pentru serviciile administrative și dotarea lor, s-au atribuit 16.345.000 lei, ceea ce face că pregătirea propriu-zisă a

armatei absoarbe 62% din bugetul nostru; iar partea administrativă și accesorii 38%.

Ei bine, d-lor, proporția aceasta e enormă și nu există nici într-o altă armată. Noi cheltuim cu partea administrativă a armatei mai mult decât oricare armată din lume și semnele de denegațiune ale d-lui ministru al Afacerilor Străine nu pot ține, în contra cifrelor pe care le iau pe dată din buget.

Într-adevăr, dacă din creditele alocate părții administrative, scădeți cifra care privește Marele Stat Major, aveți pentru Ministerul de Război, adică *pentru administrația centrală a Războiului*, cifra de 974.748. Încă o dată și cifra aceasta din proiectul de buget e sporită astăzi, deoarece s-a sporit solda ofițerilor.

Dacă comparăm această cifră cu cifra totală a bugetului nostru, care astfel cum a ieșit din comisia bugetară e de 44 milioane, avem un procent de 2,1% din suma totală a bugetului.

Proporția aceasta pentru administrația centrală, adică la Ministerul de Război, nu o găsiți în nicio armată.

Lucrul acesta a fost deja pus în evidență de străini. În criticile sale, de altminterlea binevoitoare, asupra manevrelor noastre, un corespondent foarte autorizat de Anglia a constatat numărul enorm de ofițeri pe care îl absoarbe administrația centrală a războiului de la noi.

Ce se petrece în alte armate? Iau pilde din armatele occidentale, asupra cărora căutăm să ne modelăm, nu le pot lua dintr-o armată care scapă controlului, cum este armata rusă, nici din armatele orientale, cu înfățișarea mai mult asiatică.

Vedeți atunci care este proporția.

Austria, cu 15 corpuri de armată și 15 divizii de Landwehr [12], are administrația centrală cea mai costisitoare, care, totuși, nu însumează decât 1,4% din totalul bugetului. Dar dacă luați Italia, Franța, Germania, niciuna nu atinge proporția de 1%.

În Italia, cu 12 corpuri de armată, administrația centrală a Ministerului de Război nu reprezintă decât 0,9%; în Franța, 20 de corpuri de armată și administrația centrală nu reprezintă decât 0,7%; iar în Germania, cu 23 de corpuri de armată, administrația centrală costă 0,6%.

Și dacă faceți repartitia de ce costă administrația centrală asupra fiecărui corp de armată, ajungem la proporția următoare, care este foarte grea și pe care nu o găsim în nicio altă țară din Occident. Pe când cheltuielile repartizate pe corp de armată în Italia ne dau 193.000, la noi, cheltuielile acestea repartizate pe corp de armată ne dau 243.000 lei. Această proporție nu se găsește aiurea. [...]

Să vedem acum proporția care decurge de aci, între elementele combatante și necombatante. Dacă dotația mai scumpă a unei administrații centrale s-ar mărgini la un simplu prisos de cheltuieli, am vedea într-însa o simplă risipă, trecătoare, lesne de tămăduit. Dar ea se traduce și printr-un schimb de proporții între combatanți și necombatanți și în acest punct de vedere este de datoria mea să atrag atenția d-voastră, începând prin dl ministru de Război, pentru că este un punct organic, care cată să fie remediat cu stăruință.

Luați bugetul. În România, d-nii mei, avem un număr de ofițeri combatanți de 2.920; asimilați lor, adică în serviciile administrative sunt 701; aceasta face o proporție de combatanți de 76 la sută din efectivul ofițerilor; deci, necombatanți, pierderi pentru armata în campanie și pentru forța ei de rezistență, 24 la sută.

Proporția aceasta n-o găsiți nici în Germania și, mai ales, nu o găsiți în Bulgaria.

În Germania, proporția de ofițeri combatanți este de 86 la sută; în Bulgaria de 81 la sută. Aceasta face că armata noastră, în comparație cu cea bulgară sau în comparație cu cea germană, are un deficit mai mare cu 5-10 la sută de ofițeri, care sunt paralizați prin serviciile centrale.

Pentru trupă, lucrurile se prezintă în același chip. Corpurile de trupă ale noastre reprezintă 93,5 la sută de combatanți, serviciile auxiliare 6,5; pe când în Germania corpurile de trupă dau 96,6 la sută de combatanți, iar în Bulgaria maximum 97 la sută.

Ei bine, ceea ce poate se face într-o armată ca cea bulgară, a cărei organizare se aseamănă cu a noastră, nu știu de ce nu s-ar putea face și la noi, și nu văd pentru ce nu ar fi și tendința noastră, în viitor, ca să scădem cât mai mult numărul

ofițerilor din serviciul auxiliar și al soldaților necombatanți, ca să sporim, fără sacrificii noi din partea țării, numărul combatanților.

De altminterlea dacă vorbesc de raportul între combatanți și necombatanți la trupă, nu v-am arătat tot deficitul real. Aceasta este iarăși un punct nou, căruia dl ministru de Război îi poate aduce un remediu foarte simțitor, fără mijlocirea Camerei. Dacă ținem seamă de numărul însemnat de lucrători meseriași din trupă, care în bugetul actual sunt 11.320; dacă ținem seamă de ordonanțele numeroase date la cercurile militare și comandamente; dacă mai ținem seamă de detașările numeroase de furieri; dacă ținem seamă că, de la 1901, la divizii și corpurile de armată, copiii au fost înlocuiți cu caporali și sergenți de la trupă, constatăm că indisponibilitatea de grade inferioare care se găsesc sustrate de la meseria armelor, *reduce proporția combatanților în armata română la 76%*.

Adăugați că [sic!] cu un efectiv de combatanți așa de scăzut avem, ceea ce nu se produce în nicio altă țară, un serviciu de gardă foarte împovărat. Dl ministru de Război știe – căci probabil d-sale se datorește că unele arme, care până acum nu făceau gardă, azi o fac – dl ministru de Război știe că în garnizoane, cum e Bucureștiul, unele trupe furnizează gărzi la fiecare cinci zile, ceea ce face că o parte din contingentul trupelor este sustrasă de la instrucție militară și că timpul care rămâne este insuficient pentru ca soldatul, în trei ani de zile, adică cât e ținut sub drapel, să poată fi complet format.

Mai adăugați la aceasta concediile în masă ce s-au dat în trecut și care au slăbit mult trupa. Dacă se vor mai da concedii, ele nu mai trebuie să fie acordate în masă; ele nu trebuie să întrecă 10% din efectiv, pe un timp oarecare, căci altfel trupele care rămân sunt obosite, iar cele concediate nu mai pot avea instrucția militară suficientă.

Deci, d-nii mei, din alcătuirea noastră de până astăzi, astfel cum am întocmit serviciile noastre militare, cu pletoră [13] de dotație la partea administrativă, am ajuns de am rupt echilibrul care trebuie să existe între partea administrativă a armatei și partea combatantă,

astfel cum îl au armatele bine organizate, pe care dorim să le copiem.

Dar, chiar redusă la această proporție, aş dori să examinez cu d-voastră, dacă trupa la noi este în condiții suficiente pentru a da comamentul unei bune, sănătoase ce se cheamă un soldat bine hrănit și bine antrenat.

În această privință, d-nii mei, cred că bugetele noastre au păcătuit cu deosebire de la 1901, într-un mod grozav față de soldatul nostru. Hrana care se dă soldatului nostru este insuficientă și este insuficientă pentru că alocația bugetară este prea slabă. Soldatului român i se dau 37 centime pentru hrana lui, dar, din aceste 37 centime, se reduce de la 4-5 centime pentru vax, ace, ață, nasturi, baie etc., astfel că alocația efectivă de alimentație a soldatului rămâne la cifra de 32 centime pe zi. La nevoie, ați putea crede că soldatul găsește un adăuș în solda lui. Solda este de 5 centime pe zi, soldă care, înțelegeți lesne, nu-i poate da niciun supliment de hrană, maximum dacă îi dă puțină să-și plătească un pahar de bragă! Cu 32 centime pe zi, când pâinea costă între 18-19 centime, este imposibil să hrănești pe soldat, astfel cum ar trebui să fie hrănit, când i se cere în timp de 2-3 ani de zile un maximum de tensiune intelectuală – căci îl înveți multe – și o mare încordare fizică, căci trebuie să facă față la fel de fel de exerciții și corvezi.

În această privință este între armata noastră și armata germană o deosebire enormă.

În Germania se dau pentru hrana soldatului, 52 pfenigi pe zi, ceea ce face 62 bani. În plus, soldatul are o soldă de 27 pfenigi ceea ce face încă 31 bani.

În total, un soldat are la dispoziția lui pentru alimentare până la 93 bani.

Se va zice că este prea mult să comparăm soldatul român cu soldatul german. Cred că nu, pentru că dacă în Germania carnea este mai scumpă decât la noi, toate celelalte alimente și toate celelalte obiecte de întreținere sunt mai ieftine decât la noi.

Apoi, soldatul german se recrutează dintr-o clasă țărănească mai bogată decât a noastră. Astfel, soldatul german are întotdeauna, în buzunar, ceva pe care îi trimite familia; pe când

știți bine, câți din soldații noștri mai pot primi un ajutor de la familia lor?

Astfel, cred că soldatul nostru nu este îndestulător hrănit.

Sunt rapoarte destul de numeroase la Ministerul de Război, cu deosebire emanând de la inspectorii sanitari ai armatei, care dovedesc cu prisosință acest lucru.

Cu multă insistență, aş ruga Corpurile Legiuitoare să revină odată asupra acestui punct, pentru că dacă poți face război cu un soldat foarte bine hrănit și foarte rezistent, dar slab comandat, nu poți face, însă, război, cu șefi foarte bine preparați, însă neavând la îndemână pionul necesar, soldatul!

O a doua cauză de slăbire a soldatului român este starea sanitară a trupelor încazarmate.

Până acum, d-nii mei, vi s-a vorbit adeseori de calamitatea conjunctivitei: însă foarte rar a venit la urechile d-voastră flagelul tuberculozei. Și e un lucru de mirat: este progresul enorm, pe care tuberculoza îl face în oștirea românească. Proporțiile, în această privință, sunt înspăimântătoare.

Dacă luați armata Angliei, Italiei, Germaniei sau Austriei, acolo nu se găsesc tuberculoși decât în proporție de 2, maximum 6 la mie.

În armata rusească – similitudine de trai cu a noastră – și în armata franceză – alcoolismul – a ajuns tuberculoza până la un maximum de 10-12 la mie, procent pe care-l dau ultimele statistici; în armata română, procentul este *de 15 la mie!* Niciuna din armatele care v-am vorbit nu dă un procent de tuberculoși mai mare ca armata română.

Care sunt cauzele și care este leacul?

Chestiunea este foarte gravă. De câțva timp există o întreagă literatură militară în această privință; aveți spre pildă raportul, ceva mai vechi, al fostului medic colonel Corvin; raporturile, studiile și conferințele mai noi ale colonelului Frangulea; tezele maiorului Dănescu și ale locotenenților Petreanu și Constantinescu. În fiecare revistă militară veți găsi studii; în fiecare conferință militară, se vorbește de această chestiune.

Tuberculoza a luat proporții mari la țară și mai ales la orașe, o știu. Dar aceasta nu are decât

puțină înrăurire asupra progreselor ei în armată. Căci, ceea ce probează îndată că ele nu sunt datorate influenței elementelor civile, ci alte cauze, pur militare, este că proporția tuberculozei este infinit de mică la trupele cu schimbul și că aproape totalitatea procentelor de 15 la mie este la trupele permanente și încazarmate.

Va să zică, din partea încazarmării este o lacună vie în organizarea noastră militară și să-mi permiteți să vă vorbesc în deplină libertate în această privință.

Nu este o critică pe care o fac Guvernului actual; nici n-ar fi avut vreme să îndrepte tot răul; însă este un punct pe care, încă o dată, trebuie să-l luați în cea mai strânsă și de aproape considerație pentru că de la dânsul depinde, în mare parte, forța de rezistență a armatei noastre.

Încazarmările la noi sunt defectuoase, pentru că sunt insuficiente. Pentru o cazarmă bună, care să dea oamenilor mijloacele de curățenie, lavabou și băi și să le lase cubul de aer necesar, majoritatea cazarmilor noastre sunt neîndestulătoare dintr-un îndoit punct de vedere: nici apă suficientă, și, prin urmare, nici lavabou, nici băi, nici spațiul suficient care să dea cubul de aer necesar. Dar mai e ceva, și aceasta este un rău și din punctul de vedere moral și din punctul de vedere igienic, pe care-l consider ca criminal: este suprapunerea de paturi și ocuparea de paturi în comun.

Sunt cazărmi, vă voi da pe dată numere de regimente, unde sunt trei oameni pe două paturi și de multe ori doi oameni pe un pat!

Ei, d-lor, să lăsăm partea morală la o parte, deși e oribil faptul că tineri de 21 la 24 de ani să fie puși câte doi într-un pat, și să nu luăm decât partea igienică, partea sanitară. Aceștia sunt adevărații candidați la tuberculoză, îndată ce sunt nițel mai slabi, nu au cubul de aer suficient, nu au hrană îndeajuns și sunt istoviți de munca care se cere de la fiecare soldat.

Deci, din fiecare soldat, faci un candidat la tuberculoză.

Asupra acestui punct, toate autoritățile medicale care s-au pronunțat sunt unanime.

Și dacă vreți ceva științe exacte, aș putea să vă dau: Regimentul 32 din Ploiești, Regimentul 2

de Geniu din Focșani, Detașamentul de Pază la Doftana; pretutindeni spațiul e așa de mic, încât paturile sunt suprapuse. E lucru trist să constăți că soldații care păzesc temnița din Doftana sunt tratați cum pe vremuri erau tratați osândiții, pe când osândiții de azi, care au tâlhărit la drumul mare, trăiesc cu electricitate, cu lavabouri și cu băi.

Să se noteze aceasta.

Aceasta e adevărata condamnare a unui sistem. Asupra acestui sistem se va face, sper, în toate rândurile noastre o reacție puternică.

În Regimentul 11 de Artilerie din Focșani și în Regimentul 1 de Roșiori nu există numărul suficient de paturi pentru soldați. Regimentul 11 de Artilerie ne arată 467 de oameni sub steag, și nu se bucură de paturi decât 354 de oameni, iar restul dorm doi într-un pat, sau prin iesele cailor, sau prin bălegar, sau prin fân.

La Regimentul 1 Roșiori sunt 616 oameni și nu au decât 562 paturi. Restul urmează același regim insalubru ca și Regimentul 11 de Artilerie din Focșani.

Și, înțelegeți foarte bine că, îndată ce soldatul este îngrămădit așa, orice boală și orice contagiune se declară mai ușor decât oriunde.

Regimentele cele mai bânuite nu sunt decât acelea unde omul este lipsit de aer.

Eu nu am putut verifica faptul; am citit însă într-o corespondență străină, că Regimentele nr. 8 de Călărași Botoșani și nr. 29 de Infanterie Dorohoi nu au putut lua parte la manevrele din urmă, din pricină că erau bânuite de boli de ochi și alte contagiuni.

Dacă faptul este exact, nu cer să mi-l confirme nimeni; prin el însuși este destul de trist ca să nu-l trâmbițăm mai departe; dacă nu este exact, voi înregistra o dezmințire cu cea mai vie plăcere.

Tuberculoza, care a luat o proporție așa de mare în armata română, ce remediu are? La noi s-a găsit unul, peremptoriu, însă neuman. Reformarea imediată a soldatului tuberculos.

Este neuman, căci omul acela a fost recrutat sănătos. Numai ținându-l în serviciu, în condițiile ce v-am arătat, ați pregătit terenul bolii, și să-l trimiteți acasă bolnav este să trimiteți un germen de propagare la căminul lui.

Trebuie ca, cu sacrificii, oricât de însemnate vor fi, să se stabilească pe dată de Serviciul Sanitar Militar camere de izolare pentru soldați atinși de tuberculoză, căci la vârsta lor, când începe tuberculoza, cu hrană bună și odihnă s-ar putea vindeca. Dacă soldații amenințați continuă să fie supuși privațiunii de aer, muncii istovitoare, lipsei de hrană, corvezilor, terenul fiind astfel pregătit, tuberculoza, fie că au luat-o acum în cazarmă, fie că au venit cu ea din afară, se dezvoltă în așa grad, că niciun fel de remediere a răului nu mai este posibilă.

Prin urmare, toți părinții de familie, toți românii care se gândesc la viitorul acestei țări, la copiii și frații lor care trec prin această oștire, sunt datori să dea întâietate chestiunii acesteia.

D-nii mei, rămâne un ultim punct asupra căruia atrag atenția d-voastră, cu speranța că îndreptarea va veni. Este acela care privește Serviciul Medical Militar. Eu socotesc că în armata română nu sunt destui medici în raport cu trupele. Și cifrele pe care le-am cules din rapoarte oficiale mi-au apărut așa de enorme, afară de orice proporție, că am căutat să luminez nedumeririle mele în buget și nu am găsit niciun fel de ușurare. Astfel, dacă luați trupele de cavalerie, veți vedea că la 17 regimente avem 13 medici; rămâne, deci, că în armata română nu este decât un medic de regiment, dar de multe ori nu mai este niciun medic pe regiment, și iată cum: în timpul recrutării medicul regimentului pleacă la recrutare și atunci tot efectivul regimentului rămâne fără niciun control sanitar. [...]

Cu toate asigurările ce mi le dă onor domn dr. Rădulescu, care este competent, constat însă un lucru, că la manevrele de brigadă din anul trecut, regimente cu 2-3 mii de oameni au avut câte un medic. Și atunci întreb – și pe dl dr. Rădulescu, și pe dl dr. Thoma Ionescu și pe ceilalți colegi ai noștri medici, să ne spună dacă e posibil omenesc ca un medic, în timp de manevre, să vadă de trei mii de oameni.

Nu este vorba ca medicul să îngrijească numai de omul rănit sau de acela care a avut o congestie; e vorba să vadă zilnic de trupă.

Să vorbesc, spre pildă, de un lucru dezgustător? Știți ce este invazia paraziților? Medicii

militari trebuie să se ocupe în mod foarte serios de lucrul acesta. Sunt unele județe care dau recruți plini de paraziți; acum doi, trei ani proporția paraziților la recruții de acolo era oribilă. Dar azi sunt regimente unde, din cauza lipsei de spațiu și de îngrijire, paraziții au devenit o cauză de propagare permanentă a unor boli. Și înțelegeți lesne că, așa fiind situația, un medic pe regiment nu poate să-și facă datoria, pentru că este peste puterile lui.

De altmintrelea, în această privință, nu cred iarăși să vină vreo dezmințire.

Se constată că armata noastră are aproape aceleași cadre medicale pe care le avea în 1883. Prin urmare, de la 1883 până astăzi, armata noastră s-a îndoit cu jumătate aproape, pe când cadrele medicale militare au rămas aceleași.

Dacă binevoiți, deci, a pune în linie insuficiența de hrană, reaua stare a cazarmamentului și insuficiența ajutoarelor medicale, veți constata cu mine că sunt atâtea elemente de slăbire la trupa combatantă și acesta este punctul de căpetenie care trebuie să ne îngrijească pe toți.

Concluzia mea, d-nii mei? Concluzia mea este că în momentul când se fac sacrificii însemnate pentru a dota din belșug bugete, care puteau să mai rămână staționare, pentru a face creații a căror exigență imediată n-o văd, cum este Casa Artelor și altele, și altele, de felul acesta; cred, înainte de toate, că trebuia să dotăm un buget al Ministerului de Război astfel cum ar fi trebuit, pentru a pune armata pe picior sănătos.

Noi, asupra unui buget general de 240 și ceva de milioane, dăm armatei 44 milioane lei. Bulgaria, care are un buget anual numai de 115.000.000 lei, dă 32.000.000 lei pentru armată. Va să zică, în raport cu cifra totală a bugetului, Bulgaria cheltuiește cu armata ei cu 50% mai mult decât noi. Cifrele acestea sunt destul de elocvente, și pentru a ne pregăti pentru noi sarcini și noi sacrificii în ceea ce privește armata, și pentru a vă îndemna și pe d-voastră, d-nii mei, la studiul chestiunilor pe care le-am propus, pentru că ele sunt de căpetenie pentru noi.

Iată, d-nii mei, reflecțiile pe care aveam de expus în cercetarea bugetului actual al Ministerului de Război. [...]

Această remontană este o chestiune vitală pentru țară. Chestiunea aceasta am ridicat-o întâiași dată în Parlamentul liberal, pe când era generalul Berindei [14] ministru de Război. Vedeți că datează demult. N-am obținut atunci niciun răspuns satisfăcător. Cred că s-a pierdut un timp enorm pentru prăsila cailor în țară și așa cere ca remonta să se facă în țară, pe cât se poate și în raport cu resursele efective cabaline din țară. Am convingerea că dacă remonta s-ar face, pe fiecare an, pe o scară mai mare în România, cu preț remunerator și cu deosebire cu o simplificare mare a formalităților, aceasta ar fi încurajarea cea mai bună pentru ca în scurt timp să avem în țară rezerva de cai, necesari pentru un caz de restriște, când granițele ar fi închise.

Gândiți-vă că în caz de mobilizare suntem tributarii unei țări vecine și s-ar putea foarte bine întâmpla ca coloanele noastre de muniții să fie reduse la tracțiunea cu boi. Acesta este un lucru care nu trebuie să se petreacă; de aceea, remonta în țară ar fi o îndrumare sănătoasă către crearea rezervelor în cai, pe care toți le dorim” [15].

Note și referințe bibliografice:

1. Nicolescu, Nicolae C. *Șefi de stat și de guvern ai României (1859–2003). Mică enciclopedie*. București: Editura Meronia, 2003, p. 239.
2. Marghiloman, Alexandru. *Note politice*. vol. III, ediție și introducere de Stelian Neagoe. București: Editura Machiavelli, 1995.
3. Dimitrie A. Sturdza (n. 10 martie 1833, Miclăușeni, jud. Iași – d. 8 octombrie 1914, București); studii universitare economice, de finanțe și istorie în Germania; fondator și președinte al Partidului Național Liberal (1882–1909); a îndeplinit funcțiile de secretar al Divanului Ad-hoc (1857), secretar al Căimăcămiei Moldovei (1859), secretar particular al lui Alexandru Ioan Cuza; ministru al Cultelor și Învățământului (guvernul Ion Ghica), al Lucrărilor Publice (guvernul Anastasie Panu), Lucrărilor Publice și ad-interim al Finanțelor și Instrucțiunii (guvernul Ion Ghica); după venirea lui Carol I, a făcut parte din majoritatea guvernelor ca titular al Lucrărilor Publice, al Finanțelor, Instrucțiunii, Externe sau de Război (14 februarie 1901–20 decembrie 1904); prim-ministru între 4 octombrie 1895 – 19 noiembrie 1896, 13 martie 1897 – 30 martie 1899, 14 februarie 1901 – 20 decembrie 1904 și 12 martie 1907 – 27 decembrie 1908; diplomat; membru titular al Societății Academice Române (1871), vicepreședinte (1879–1882), președinte (1882–1884) și secretar ge-

neral (1884–1914) al Academiei Române (vezi pe larg în Nicolae C. Nicolescu, *Op. cit.*, p. 198–203 și Ministerul Apărării Naționale, *Miniștrii Apărării Naționale. Enciclopedie*, coordonatori dr. ing. Gheorghe Savu, dr. Avram Cătănici, dr. Andrei-Marius Diamescu. București: Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2011, p. 86–87).

4. Regele Carol I – n.n.

5. Petre Sebeșeanu Aurelian (n. 13 decembrie 1833, Slatina – d. 24 ianuarie 1909, București), economist, agronom, om politic liberal, publicist, profesor; membru titular (1871) și președinte al Academiei Române (1901–1904); prim-ministru al României (2 decembrie 1896 – 12 aprilie 1897); ministru al Lucrărilor Publice (21 august 1877 – 26 martie 1878; 1887–1888), al Cultelor și Instrucțiunii Publice (1 august 1882 – 23 iunie 1884), al Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor (18 iulie – 14 noiembrie 1902), de Externe (ad interim 13 martie – 26 martie 1897) și de Interne (14 februarie 1901–18 iulie 1902); primar al Capitalei (octombrie-decembrie 1895); deputat (1879) și președinte al Adunării Deputaților (9 decembrie 1895 – 21 decembrie 1896) și senator (1884) și președinte al Senatului (16 noiembrie 1902 – 23 decembrie 1904, 9 iunie 1907 – 24 ianuarie 1909).

6. George/Gheorghe Manu (n. 26 iulie 1833, București – d. 16 mai 1911); studii în Franța și Prusia (sublocotenent); grade militare: căpitan (1858), maior (1860), locotenent-colonel (1864), colonel (1866), general de brigadă (1877) și general de divizie; a participat la Războiul de Independență, fiind decorat pentru fapte de arme cu Ordinul „Steaua României” în grad de comandor, Medalia „Virtutea Militară” de aur ș.a.; prim-ministru (5 noiembrie 1889 – 15 februarie 1891), ministru de Război (14 iulie 1869 – 17 decembrie 1870, 12 noiembrie 1888 – 4 noiembrie 1889 și 22 decembrie 1904 – 12 martie 1906), de Interne (5 noiembrie 1889 – 15 februarie 1891 și 9 ianuarie – 7 iulie 1900), al Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor (27 noiembrie–18 decembrie 1891), al Finanțelor (11 aprilie 1899 – 9 ianuarie 1900) primar al Capitalei (octombrie 1874 – martie 1877), membru al Partidului Conservator și al Partidului Liberal-Conservator, deputat și președinte al Adunării Deputaților (26 februarie 1892 – 24 octombrie 1895), senator (1876); (vezi pe larg Nicolae C. Nicolescu, *Op. cit.*, p. 196–197 și Ministerul Apărării Naționale, *Miniștrii Apărării...*, p. 56).

7. Iacob Lahovari (Jacques Lahovary) – (n. 16 ianuarie 1846, București – d. 7 februarie 1907, Paris). Absolvent al Școlii Militare de Ofițeri din București (1862–1864), al Școlii Politehnice și ale Facultății de Științe din Paris (1865–1868) și al Școlii de Ofițeri de Stat Major din Paris (1868–1869). Grade militare: sublocotenent (1864, locotenent (1869), căpitan (1871), maior (1874),

locotenent-colonel (1877), colonel (1883), general de brigadă (1891) și general de divizie (1900). A activat în cadrul Regimentului 1 Artilerie (1864), Statul Major General (1869), Regimentul 1 Infanterie (1875), Marele Cartier General (1877–1878), Regimentul 7 Infanterie (1880), Corpul de Stat Major – Depozitul de Război (1880), Divizia II Teritorială (1881), Corpul 4 Armată (1883), Regimentul 7 Linie (1883), atașat militar la Berlin (1884–1885), Marele Stat Major (1885–1891), Divizia 4 Infanterie (1894), Divizia 5 Infanterie (1896), Divizia de Dobrogea (1899), Corpul 1 Armată (1899). A participat la Războiul pentru Independență, ca șef al Secției Operații la Marele Cartier General. A fost șef al Marelui Stat Major (15 septembrie 1894 – 7 octombrie 1895) și ministru de Război (21 februarie–noiembrie 1891 – guvernul generalului Ion Emanoil Florescu, noiembrie 1891 – 21 februarie 1894 – guvernul Lascăr Catargiu și 11 aprilie 1899 – 13 aprilie 1901 – guvernul...). A fost decorat cu Medalia „Virtutea Militară” (1877), Ordinul „Steaua României” (1878), „Semnul onorific de argint” pentru serviciul militar de 18 ani (1879), Ordinul „Coroana României” (1882), Ordinul „Hohenzolern”, „Crucea Trecerii Dunării”, Medalia „Apărătorii Independenței”, „Medalia Comemorativă” rusă, „Semnul onorific de aur” pentru serviciul de 25 de ani, „Ordinul Casei de Ernstein” în grad de mare cavaler ș.a. În 1901 a demisionat din armată și s-a dedicat activității politice, îndeplinind funcția de ministru de Externe (22 decembrie 1904 – 7 februarie 1907 – guvernul Gheorghe Grigore Cantacuzino). Deputat și senator. (Vezi pe larg Ministerul Apărării Naționale, *Miniștri Apărării...*, p. 75-77 și Ministerul Apărării Naționale, Statul Major General, *Șefii Statului Major General. Enciclopedie*, coordonator general-locotenent (r) dr. Avram Cătănici. București: Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2014, p. 84-86).

8. Iacob Lahovari l-a numit pe generalul de infanterie Grigore Cantilli în funcția de Inspector General al Cavaleriei, ceea ce a creat o profundă nemulțumire în rândul ofițerilor din această armă, 127 dintre ei dându-și demisia din armată.

9. Constantin Budișteanu (n. 4 noiembrie 1838, București – d. 7 noiembrie 1911, București) absolvent al primei promoții a Școlii Militare de Ofițeri din București (1854–1856); grade militare: sublocotenent (1856), locotenent (1860), căpitan (1862), maior (1867), locotenent-colonel (1871), colonel (1876), general de brigadă (1883) și general de divizie (1891); a participat la Războiul de Independență (1877–1878); ministru de Război (4 octombrie 1895 – 20 noiembrie 1896 – guvernul lui Dimitrie A. Sturdza); a fost distins cu Ordinul „Steaua României” în grad de ofițer, Medalia „Virtutea Militară” de război, Crucea „Trecerii Dunării”, Medalia „Apărătorii Independenței”, Ordinul „Franz Joseph”

în grad de comandor” și Ordinul „Takovo” în grad de comandor”; membru al Partidului Național Liberal; deputat (1888) și senator (1884, 1892 și 1895); președinte al Senatului (1909–1911); (vezi pe larg Ministerul Apărării Naționale, *Miniștrii Apărării...*, p. 82).

10. Grigore Crăiniceanu (n. 9 iulie 1852, București – d. 1 octombrie 1935, București) absolvent al Școlii Fiilor de Militari la Iași (1869–1871), al Școlii de Ofițeri de Geniu (1871–1873, șef de promoție) și al Școlii de Aplicație de Artilerie și Geniu din Bruxelles; grade militare: sublocotenent (1873), locotenent (1876), căpitan (1879), maior (1884), locotenent-colonel (1888), colonel (1892), general de brigadă (1902) și general de divizie (1913); participant la cel de-Al Doilea Război Balcanic (1913), la Războiul de Independență (1877–1878) și la Primul Război Mondial; șef al Marelui Stat Major (1 aprilie 1907 – 1 noiembrie 1909), ministru de Război (1 noiembrie 1909 – 28 decembrie 1910 – guvernul Ion I.C. Brătianu); a fost distins cu Ordinul „Steaua României” în grad de cavaler, Ordinul „Sfântul Stanislav”, Medalia „Virtutea Militară”, Medalia „Trecerii Dunării”, Medalia „Apărătorii Independenței”, Medalia Rusă de la Plevna”, Ordinul „Coroana României” în grad de ofițer, Ordinul „Steaua României” în grad de ofițer, Ordinul „Meritul Civil”, Ordinul „Sfântul Benedict d’Aviz” în grad de comandor; membru corespondent (1910) și titular (1911) al Academiei Române (vezi pe larg Ministerul Apărării Naționale, *Miniștrii Apărării...*, p. 93-95; Ministerul Apărării Naționale, Statul Major General, *Șefii Statului Major...*, p. 97-102).

11. Ioan/Ion Culcer (n. 29 iulie 1853, Târgu Jiu – d. septembrie 1928, Târgu Jiu) absolvent al Școlii Militare de Infanterie și Cavalerie din București (1883), al Școlii Politehnice din Paris și al Școlii de Aplicație de la Fontainebleau (1878–1882); grade militare: sublocotenent (1873), locotenent (1878), căpitan (1880), maior (1887), locotenent-colonel (1891), colonel (1895), general de brigadă (1904) și general de divizie (1911); participant la Războiul de Independență (1877–1878), la cel de-Al Doilea Război Balcanic (1913) și la Primul Război Mondial; funcții deținute: secretar general al Ministerului de Război (1905–1907); comandant al Diviziei 9 infanterie (1907–1910), al Corpului 3 armată (1910–1913) și Corpului 5 armată (1913); subinspector general de armată; comandant al Armatei 1 (1916); membru al Partidului Poporului; senator (1923); ministrul Lucrărilor Publice (29 ianuarie – 4 martie 1918 – guvernul Alexandru Averescu).

12. Landwehr sau Landswehr este un termen german din domeniul militar, care în traducere directă înseamnă „apărarea țării” și care de-a lungul timpului, a avut diverse sensuri în diferite regiuni de limbă germană. În general, Landwehr se referă la diverse tipuri de gărzi patriotice sau teritoriale, miliții sau armate

naționale din Europa secolelor XIX și XX (Wikipedia accesată pe 12 aprilie 2024, ora 12).

13. Pletoră: aglomerare excesivă – n.n.

14. Anton Berindei (n. 6 ianuarie 1838, Roșiori de Vede – d. 31 octombrie 1899, București) absolvent al Școlii Militare de Artilerie și Geniu de la Metz; grade militare: sublocotenent (1860), locotenent (1862), căpitan (1865), maior (1868), locotenent-colonel (1872), colonel (1877), general de brigadă (1885) și general de divizie (1895); a comandat prima companie de ponto-nieri din armata română, înființată în 1866; ministru de

Război (25 noiembrie 1896 – 26 martie 1897, 31 martie 1897–10 aprilie 1899 – în guvernele Dimitrie A. Sturdza și Petre S. Aurelian); a fost decorat cu Ordinul „Coroana României” clasa a 2-a și Ordinul „Steaua României” de pace și de război); (vezi pe larg Ministerul Apărării Naționale, *Miniștrii Apărării...*, p. 84-85).

15. „Monitorul Oficial” nr. 58 din 20 martie 1907, p. 1039-1042, 1047.